Reg.No.MAHMAR45690 ISSN-2395-5937

महाराष्ट्र, कर्नाटक सीमाभागातील भाषा, साहित्य, संस्कृती संशोधनाला वाहिलेले त्रैमासिक

(आंतरविद्याशाखीय संदर्भीत)

साहित्यक्षुधा

वर्ष : सातवे अंक : दुसरा
(एप्रिल–जून २०२१)

Co-ordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Sanstha's
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya Purna (Jn.)
Estd. 1983

संपादक
प्रा.डॉ.संजीवकुमार व्ही.पांचाळ

Reg. No. MAHMAR45690 ISSN 2395-5937

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य : एक समाजशास्त्रीय विश्लेषण

प्रा.डॉ.अंबिका गोविंदराव चोंडे
समाजशास्त्र विभाग,
श्री गुरु बुद्धीस्वामी महाविद्यालय, पुर्णा.
मो. ९९२३१६९५१२

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचा जन्म १४ एप्रिल १८९१ रोजी झाला. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक कार्य अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहे. यामध्ये डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे मौलिक विचार आणि त्यास अनुसरून त्यांनी केलेले कार्य यांचा आढावा प्रस्तुत शोधनिबंधातून घेणार आहोत. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर इतिहासतज्ज्ञ, अर्थतज्ज्ञ, समाजतज्ज्ञ, शेतीतज्ज्ञ आणि राजकीय तज्ज्ञ असे बहुआयामी व्यक्तिमत्त्व होते. इतिहासाला ज्या महापुरुषांनी व नेत्यांनी नवी दिशा आणि वळण देण्याचा प्रयत्न केला त्या महापुरुषांच्या व नेत्यांच्या मालिकेत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांना मानाचे स्थान आहे. ज्यांच्या विचारांची आणि जीवनकार्याची दखल समाजाने घेतली आहे. समाज उद्धाराच्या प्रक्रियेत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी अधिक काम केले. भारताच्या सामाजिक आणि ऐतिहासिक वाटचालीत अनेक बदल झाले. समाज परिवर्तनाच्या, धर्मपरिवर्तनाच्या आणि प्रबोधनाच्या चळवळी झालेल्या आहेत. तसेच प्रचलित संस्कृतीला आव्हान देणाऱ्या चळवळी झाल्या आहेत. संत नामदेव, संत कबीर, यांनीही समाजाला नवीन दिशा देण्याचे काम केले. महात्मा ज्योतिबा फुले, राजर्षी शाहू महाराज, महर्षी धोंडो केशव कर्वे, गोपाळ गणेश आगरकर, राजाराम मोहन रॉय यांचे योगदान देखील प्रबोधनाच्य चळवळीत महत्त्वाचे मानले जाते. त्यामध्ये महात्मा ज्योतीबा फुले, राजर्षी शाहू महाराज यांच्या विचाराला चळवळीत वेगळे स्थान आहे. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य समाजप्रबोधनाच्या

Co-ordinator
PRINCIPAL
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya

ग्रंथ लिहिला आहे त्यामध्ये जाती व्यवस्थेच्या निर्मुलनासंदर्भात विचार मांडले आहेत. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी हिंदू समाजातील वर्णव्यवथा व जातीव्यवस्थाा यांच्या दुष्परिणामांची मीमांसा करून जातीभेद निर्मुलनाच्या दृष्टीने मूलगामी विचार मांडले आहेत. तसेच डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी हिंदू कोडबिलासदर्भात मांडलेले विचार देखील महत्त्वाचे आहेत. हिंदू कोड बिलाची पार्श्वभूमी पाहण्याअगोदर भारतात हिंदू स्त्रियांना महत्त्व नव्हते. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रियांच्या उद्धाराकरिता हिंदु कोड बिल मांडले. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी हिंदू कोड बिलात स्त्रियांच्या हक्कासाठी विविध हक्क सांगितले होते. त्यापैकी स्वतंत्र चार कायदे मंजूर केले. त्यामुळे आज स्त्रियांना मानाचे स्थान प्राप्त झालेले आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रबोधन चळवळीत त्यांचे लोकशाहीसंदर्भात केलेले कार्य देखील महत्त्वपूर्ण आहे. लोकशाहीच्या माध्यमातून त्यांनी विविध सुधारणांविषयक कार्य सांगितले. लोकशाहीमध्ये स्वातंत्र्यमूल्ये विचार, समताविषयक विचार, इत्यादी विचारांना प्राधान्य दिले. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, लोकशाही एक समाज संघटन एक जीवन पद्धती आहे. अशा व्यापक दृष्टिकोनातून विचार केला. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शैक्षणिक विचाराला, शैक्षणिक चळवळीला प्रबोधनाच्या चळवळीत अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी पीपल्स एज्युकेशन संस्थेची स्थापना. त्याअंतर्गत मिलिंद महाविद्यालय आणि डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर विधी महाविद्यालय इत्यादी महाविद्यालयांची स्थापना केली. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी तळागाळातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेता यावे याकरिता शैक्षणिक चळवळ केली.

संदर्भसूची :-

१. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, लेखन आणि भाषणे खंड १८, प्रकाशन समिती, महाराष्ट्र शासन, २००२.

PRINCIPAL
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn.) Dist.Parbhani

Coordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Mandal
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Estd. 1983
Purna (Jn.)

Reg. No. MAHMAR45690 ISSN 2395-5937

२. कीर धनंजय, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८४.

३. मनोहर यशवंत, डॉ.आंबेडकर एक शक्तीवेध, संघमित्रा प्रकाशन, नागपूर, १९९१.

४. जाधव नरेंद्र (संपा.), बोल महामानवाचे, ग्रंथाली प्रकाशन, मुंबई, २०१३.५.

५. पानतावणे गंगाधर (संपा.), डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे निवडक लेख, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, १९९८.

६. डहाट धनराज (संपा.), डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार व भाषणे, खंड २

Co-ordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Sanstha's Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya Purna (Jn.) Estd. 1983

PRINCIPAL
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn.) Dist.Parbhani